

A NAGYGALAMBFALVA-VÁRFELE LELŐHELYEN FELTÁRT KORAVASKORI GÖDÖR ÁLLATCSONTJAINAK ELEMZÉSE

A gödörből előkerült állatcsont-maradványok töredezttek, kissé mállott állapotban vannak, illetve a darabszámra kevesebb, de faj- és egyedszámra nagyobbik részük konyhahulladék. Az összesen 56 töredék csupán 3 háziállatfajhoz sorolható: egy csikó koponyájához tartozó 47 darab, 5 marha- és 2 disznócsont, illetve 2 kistermetű állathoz tartozó borda (1. táblázat).

Szarvasmarha (*Bos taurus*)

- 2 bal állkapocstöredék (tejfoggal és növében levő őrlővel – juvenilis egyed);
- 1 combcsont disztális epifízis töredéke (az elcsontosodás vonala látható – subadultus egyed);
- 1 bal sípcsont proximális epifízis töredéke valószínűleg velőért széttört, illetve vágás- és rágásnyomokkal (elcsontosodva – adultus egyed);
- 1 háti csigolya töredéke.

Házi sertés (*Sus scrofa domesticus*)

- 1 koponyatöredék (processus supraacusticus);
- 1 orsócsont diafizis töredéke, rágott.

Ló (*Equus caballus*)

- egy juvenilis egyed koponyájának 47 darabja, a szilánkokon kívül azonosítható volt: 1 koponyatető, 1 sziklacsont, az enyhén parázsolt nyakszirtecsont a rajta elhelyezkedő bütykökkel (condylus occipitalis), 2 halántékcsontröredék, 2 orrcsonttöredék, 1 szájpada csont, 1 bal felső állkapocs (elő-örölők és őrlők, M2 növésben), izolált fogak (jobb felső őrlők: M1-M2, utóbbi szintén növésben; felső metszőfog növésben), 1 alsó

állkapocstöredék 6 metszőfoggal (tejfogak). Azonosítatlan, kis-közepes termetű állat – 2 bordatöredék.

	NISP	%
<i>Bos taurus</i> (szarvasmarha)	5	9,3
<i>Sus scrofa domesticus</i> (házi sertés)	2	3,7
<i>Equus caballus</i> (ló)	47	87
Összes azonosított	54	100
Azonosítatlan, kis-közepes termetű emlős	2	
Összesen	56	

1. táblázat. Nagygalambfalva, "Várfele". A hallstatti gödörben talált állatcsontok megoszlása a töredékek számát tekintve. Rövidítés: NISP = Number of identified specimens (Az azonosított töredékek száma).

A gödörben talált állatcsontok közül nem mindegyik állatmaradvány nevezhető konyhahulladéknak. Míg az 5 marhacsont nagy része (az állkapocstöredékeken kívül) a test viszonylag húsos régióiból származik (2. táblázat), illetve 1 darabon felhasználás nyoma is észrevehető (a széttört sípcsonton jól látható vágás- és rágásnyomok), ezenkívül a két sertécsont közül is az orsócsonton rágásnyom látható, addig a kis csikó koponyamaradványai korántsem ételmaradékok.

Szarvasmarha (*Bos taurus*). Az ehhez a fajhoz tartozó 5 csontdarabnak az az érdekessége, hogy ilyen kisszámú töredék alapján is megállapítható: azok legalább 3 különböző korosztályhoz tartozó

	<i>Bos taurus</i> (szarvasmarha)	<i>Sus scrofa domesticus</i> (házi sertés)	<i>Equus caballus</i> (ló)	Azonosítatlan, kis-közepes emlős
Cranium	2	1	47	
Radius		1		
Femur	1			
Tibia	1			
Vertebra	1			
Costa				2

2. táblázat. Nagygalambfalva, "Várfele". A hallstatti gödörben talált állatcsontok.

egyedtől származnak (egy juvenilis, egy subadultus és egy adultus). Ugyanakkor ezek nagy valószínűséggel konyhahulladékok voltak, mint ahogy azt egy bal sípcsonttöredéken látható rágás- és vágásnyomok is tanúsítják (1. ábra). A rágásnyomok valószínűleg kutyától származnak, a csont pedig, állapota alapján, a benne található velőért volt széttörve.

A házi sertés (*Sus scrofa domesticus*) két csontja közül az egyik egy koponyatöredék (processus supraacusticus), a másik pedig egy orsócsont (radius) diafizis töredéke, rágásnyomokkal (2. ábra). Ennek alapján valószínűleg ez esetben is ételmaradékokról van szó, a rágásnyomok pedig kutya fogainak nyomai, a sertés korát azonban egyik csonttöredék sem engedi meghatározni. Ugyanakkor az orsócsont B kategóriájú, a koponyacsont pedig C kategóriájú húsminőséggel¹ rendelkező régióhoz tartozik.

A juvenilis ló (*Equus caballus*) koponyájának 47 darabja közepesen mállott állapotban volt, azonosított darabjai alapján megállapítható, hogy egy 1-1,5 éves csikóról van szó, tejmetezőfogakkal, az állkapocs töredezettsége miatt pedig az egyik incisivus alatt jól látható a növéssben levő, még ki nem bújt, végleges metszőfog is. A koponya töredékein nem található sem vágás-, sem rágásnyom, a nyakszirtecsonton viszont enyhe, de jól látható parázsolás (egy nagyobb barna, és egy kisebb fekete folt – 2. ábra) nyoma vehető észre. Ezen információk alapján a koponya nem ételmaradék, de mivel a gödörbe csak a fej került be, ez nem biztos, hogy az állat többi részéről is elmondható.

A két, kis-közepes termetű állathoz tartozó bordatöredék egyikén szintén vágásnyom látható, ezek valószínűleg a fent említett sertésből származó konyhahulladékok.

A régészeti leletanyag elemzésekor felmerült a kérdés, hogy a szóban forgó gödör milyen jellegekkel bír, azaz szakrális vagy profán elhelyezésről van szó. Ha csupán az állatcsontmaradványok alapján kellene eldönteni, akkor bajban vagyunk, mert sajnos az állatcsontok sem szolgálnak döntőbb bizonyítékokkal ezzel kapcsolatban.

Arról, hogy hogyan azonosítható az állatcsontok elhelyezésének rituális jellege, J. D. Hill nagy-britanniai régész írt átfogó tanulmányt², tüzetes vizsgálat alá véve a rituális kifejezés határait és különösen a meghatározását, illetve a rituális elhelyezésnek, mint fogalomnak a szükségességét.

Mint írja, Angliában, főleg vaskori lelőhelyeken nagyon gyakoriak az olyan leletek, amelyeket a régészek – szabad fordításban – "különleges állati elhelyezéseknek" neveznek. Teljes/részben teljes csontvázakról, összefüggő vétagokról és teljes koponyákról van szó, amelyeket gyakran a háztartáshoz közeli helyeken, és "szemétnek" betudott leletanyaggal együtt találnak, a közelükben pedig rendszerint nincsen semmilyen elsődlegesen rituális funkciókkal rendelkező építmény, templom vagy sírhely³.

1. Uerpmann 1973.

2. Hill 1996, 17–32.

3. Idem, 18.

Az állatmaradványok és a mellettük talált egyéb régészeti leletek mennyiségéről és minőségéről, illetve azok elhelyezésének módjáról, rendszeréről, ismétlődéséről, nem utolsósorban pedig időszakosságáról szóló érvek és ellenérvek hosszas boncolgatása után J. D. Hill arra a következtetésre jut, hogy egy gödörnek sem a tartalma, sem a lelőhelyen belüli helye nem lehet biztos irányvonal annak rituális jellege felé⁴. Maga a rituális szó, bármennyire is elterjedt a régészek körében, nem fed egy jól körülhatárolható cselekvést, a kifejezésnek pedig semmilyen általános, univerzális meghatározása nem lehetséges.

Következtetések:

A kora vaskori gödörben talált állatcsontok többségének ételmaradék jellege van. Szarvasmarha- és sertéscsontokról van szó és nagy részük a test közepesen húsos (B minőségű) régióiból származik. Némelyikük vágás és rágás nyomait is hordozza.

A szarvasmarhákhoz tartozó 5 csont legalább 3 különböző korú egyedről származik (juvenilis, subadultus és adultus). Míg a juvenilis egyed jelenléte a húsközpontúságra utal, az idősebb, subadultus és adultus egyedek levágása az állat úgynevezett másodlagos termékeiért (mezei munkák, tejadás stb.) való tenyésztéséről árulkodik. Ugyanakkor az idősebb állatok csontjai is inkább a húsosabb (A és B minőségű) testrészekhez tartoznak, vagyis a munkákra és egyéb célokra felhasznált egyedek is – teljesen természetes módon – végül ételként végeztek.

A csikókoponya jelenléte kissé megtöri a konyhahulladékokból származó állatmaradványok sorozatát, mivel nincsenek rajta felhasználásra utaló nyomok, és nem hordoz olyan információt, amely segítene eldönteni, hogy ételmaradvány-e vagy sem. A nyakszirtecsontján látható parázsolásból sem következtethetünk tartósabb égetésre, csupán arról lehet szó, hogy a lófej tűz közelébe került.

Irodalom:

- Hill
1996 The identification of ritual deposits of animals. A general perspective from a specific study of “special animal deposits” from the Southern English Iron Age. In: S. Anderson, K. Boyle (ed.) *Ritual Treatment of Human and Animal Remains*, 17–32. Oxbow Books for The Osteoarchaeological Research Group.
- Uerpmann
1973 Animal bone finds and economic archaeology, In: *World Archaeology* 4 (1973).

4. Idem, 28.

Analiza arheozoologică a oaselor animale descoperite în groapa hallstattiană de la Nagyalambfalva, “Várfele”

(Rezumat)

Resturile faunistice prelevate din groapă sunt puțin dezagregate, iar majoritatea lor sunt resturi menajere. Cele 56 fragmente provin din numai trei specii de mamifere domestice: bovine, suine și cabaline. Majoritatea oaselor de bovine și suine aparțin zonelor cu musculatură relativ dezvoltată, iar unele oase chiar au urme de mestecare sau tăieturi. Craniul de mânz, însă, nu poate fi încadrat în rândul resturilor menajere, deoarece nu are urme de prelucrare. Nici arsura de pe osul occipital nu ne spune mai mult decât un contact al craniului de scurtă durată cu focul.

The archaeozoological analysis of the animal bones found in the pit belonging to the Hallstatt period at Nagyalambfalva, “Várfele”

(Abstract)

The animal bones coming from the pit are a bit weathered and most of them are kitchen middens. The 56 fragments come from only three species of domestic mammals: cattle, pig and horse. Most of the cattle and pig bones belong to regions with good quality meat and some of them even bear gnawing and cut marks. The presence of the colt cranium breaks a bit the series of kitchen middens, since there are no marks denoting the use of the bones. Even the small burning visible on the occipital bone doesn't tell us much, it is only proof of a short contact with fire.

1.

2.

3.

1. Marhasípcsont. 2. Vágásnyomok a marhasípcsont proximális epifízisén.
3. Rágásnyomok a marhasípcsont diafízisén.

1. Sertés koponya- és orsócsonttöredék (utóbbi rágásnyomokkal).

2. Lókoponya maradványok, a nyakszirtecsonton parázsolás nyoma.